

Vážení kolegové, milí čtenáři,

před několika měsíci jsme se s kolegy vrátili z již druhého pracovního pobytu v Mongu v Západní provincii Zambie, kde jsme měsíc působili v Lewanika General Hospital jako perinatální tým – ve složení porodník, pediatri/neonatolog, sestra a koordinátorka projektu z Charity ČR – v rámci projektu Zlepšení kvality a dostupnosti péče o matku a dítě v Západní provincii Zambie.

Již podruhé jsme měsíc pracovali v nemocnici v Mongu a příslušných rurálních health centrech, asistovali při porodech, pre- i postnatální péči, léčili nemocné novorozence a především se snažili zvyšovat erudici místních zdravotníků – lékařů, porodních asistentek a sestřiček tak, aby efekt naší práce byl alespoň trochu dlouhodobě udržitelný. Naše práce navazovala na předchozí projekty České rozvojové agentury, s jejichž pomocí v Mongu vznikla škola pro porodní asistentky a nemocnice byla vybavena především vybavením pro péči o rodičky a novorozence. Zaškolování místních v používání dodaných technologií – CTG, inkubátory, resuscitairy, fototerapie, apod. jsme věnovali významnou část času určeného k výuce.

Kromě výzev, které vyplývají z nesrovnatelně horšího technického, laboratorního a personálního zajištění, čelí evropský lékař i výzvam méně očekávaným – mluvím o odlišné mentalitě, přístupu k práci a k řešení (neřešení) problémů obecně. I pro místní lékaře, kteří mají u pacientů mnohem vyšší respekt, než je zvykem u nás, je asi těžké akceptovat příjezd party bělochů, která jim začne kázat, jak „to“ mají dělat jinak, a že například chodit na ranní předání služby a mýt si ruce by bylo docela prima...

Z každého výjezdu si člověk odváží pestré škálu emocí; počáteční nadšení často rychle přechází v časnou frustraci při kontaktu s běžnou realitou místního zdravotnictví, s onou odlišnou mentalitou a také po zjištění, že ani náš příjezd nevede k nějakému náhlému zázračnému zlepšení. Zvlášť při prvním výjezdu jsme museli zásadně přehodnotit naše cíle i cesty k jejich naplnění. A tak jsme například místo plánované neinvazivní ventilační podpory (bubble-CPAP je jednou z modalit doporučených pro rozvojové země), přeorientovali výuku na resuscitaci na porodním sále a elementární základy péče o novorozence. A při prvním výjezdu dominující přednášky jsme se již při tom druhém mnohem více zaměřili na praktickou výuku při společné práci na sále či u lůžka. Zatímco docházka na odpolední přednášky byla často opravdu tristní – v jednom případě jsme si prakticky s porodníky přednášeli navzájem, při nácviu resuscitace s panenkou jsou Afričané mnohem aktivnější než naši studenti, díky jejich přirozené hravosti a bezprostřednosti.

V nemocnici se u nás nepravidelně střídaly dny s převládajícími pocity beznaděje, například když hned třetí den po příjezdu zemřela zcela zbytečně při operačním porodu dvojčat mladá druhorodička, s dny kdy jsme si říkali, že přece jen snad naše úsilí k něčemu vede. Tak jsme také jednou ráno přišli do nemocnice a porodní asistentka Peggy nám hrdě ukazovala nový přírůstek a hlásila, že v noci resuscitovali, tak jak jsme je to učili, a ono „to“ fungovalo...

Na druhou stranu se člověk neubrání jisté míře frustrace ani po návratu. Ve srovnání se Zambijci žijeme v komfortu a dostatku, či spíše přebytku. Kvalita zdravotní péče dostupná všem zdarma je s tou africkou nesrovnatelná. A přesto nejsou Češi s naším zdravotnictvím příliš spokojeni a řada našich pacientů pro nás nenachází mnoho vlídných slov.

V Africe, kde tisíce dětí ročně umírají na infekční choroby, nemají odmítače očkování, nebo jsme alespoň žádného nepotkali. V prostředí, kde horko inaktivuje vakcíny během krátké chvíle, velké množství lidí věnuje nemalé úsilí k udržení „chain of cold“, složitěho logistického cvičení v zemi, kde dodávka elektrického proudu je asi stejně spolehlivá jako plavčík s ADHD, jen aby se k dětem dostaly tolik potřebné vakcíny. A Zambijci vědí, že jsou potřebné, protože vidí děti umírat na preventovatelné choroby více než často. V Zambii, kde při každém dvoustém porodu rodička zemře, neví, k čemu je čtyřstránkový porodní plán, jejich „plán“ je o dost jednodušší – přežít – nejlépe matky i dítěte.

Jsou tedy naši odmítači očkování, pojídači placent či ženy rodící doma bez odborné asistence znamením toho, že se máme příliš dobře? Že jsme během dvou generací zapomněli, jaké to bylo, když ještě v generaci našich babiček řada žen nepřežila porod a rodiny, které neztratily dítě na pertusi či basilární meningitidu byly v menšině? Pravděpodobně tomu tak bude, ale při tom srovnání mne napadá i optimističtější možné vysvětlení.

Zambijci nemají příliš na výběr a nejsou zvyklí, že by se jich někdo ptal na názor, přijímají takovou pomoc, jaká je k dispozici. Kromě všeho ostatního jim chybí ještě jedna důležitá věc, kterou máme my – a také si jí příliš nevážíme. A tou je svobodná, demokratická diskuze napříč širokým názorovým spektrem celé společnosti o věcech veřejných. A veřejné zdravotnictví placené z peněz nás všech a zvláště povinné celoplošné intervence jako očkování potřebují takovou diskuzi k nastavení alespoň relativně férových pravidel pro všechny a jako ochranu před zneužitím některou ze silných zainteresovaných stran.

A v takové veřejné diskuzi budou vždy existovat marginální názorové směry, jejichž zástupci budou často o to hlasitější a radikálnější, o č jsou dále od rozumného kompromisu. Ale jejich existence je také důkazem, že tato diskuze je skutečně svobodná. A je také výzvou pro nás zdravotníky, nutí nás stále znovu ověřovat bezpečnost a racionalitu našich postupů, neustrnout v pocitu vlastní neomylnosti (a třeba Thalidomid nebo CAST trial nám ukázaly, jak moc se umíme mýlit) a také udržovat si své up-to-date znalosti, tak abychom mohli rozptýlit případné obavy přinejmenším těm pacientům, kteří jsou ochotní alespoň trochu naslouchat.

A tak je to nakonec stejné v Africe i u nás doma. V medicíně není snadných rychlých vítězství, opravdových výsledků lze dosáhnout jen vytrvalým a dlouhodobým úsilím.

Mnoho trpělivosti a hezký den.

Jiří Halbrštát

MUDr. Jiří Halbrštát

Novorozenecký RES, Ústav pro péči o matku a dítě, Praha
Podolské nábřeží 157, 147 00 Praha 4 – Podolí
halbrstatj@hotmail.com